

реженням давнього стилю та орфографії, а також витяги зі статутів та установчих документів, які виділено в тексті курсивом.

У невеликому обсязі в книзі представлено також епістолярні джерела: особисте і ділове листування службовців банків. Завдяки зміні наукової парадигми і дослідницьких пріоритетів (раніше це джерело інформації вважалося надто суб'єктивним і тому посідало другорядне місце в структурі джерел бази історіографічних досліджень) нині суб'єктивність цих матеріалів розглядається не як недолік, а як самобутня позитивна якість. На сьогодні приватне листування вже стало об'єктом дослідження спеціальної історичної дисципліни — епістології. Листи і листівки (відкриті листи) в даному контексті вивчаються сучасною наукою не лише як посеред-

ники, що містять дані про історичні факти, а ще й як історико-культурний феномен, специфічні носії інформації. Епістолярне джерело містить у собі подвійну інформацію: опосередковано через свідомість суб'єкта відображає об'єкт, а з другого боку — безпосередньо характеризує самого автора листа. І тут перед дослідниками листівок відкривається величезний простір для аналізу, крім візуального образу та комунікативної функції, також листування як засобу самовираження, саморозуміння й самоствердження особистості.

У цілому праця справляє глибоке враження. Книга належить до видань джерелознавчого типу і може бути корисною як для науковців (істориків, економістів), так і становити значний інтерес для широкого кола читачів, котрі цікавляться кра-

єзнавством, історією кредитно-фінансової системи України кінця XIX — початку XX ст., колекціонерів. Дослідження є кроком у розвитку нової допоміжної історичної дисципліни — делтіології, яка займається вивченням ілюстрованих відкритих листів у всьому їх розмаїтті.

Праця заслуговує на перевидання більшим тиражем українською мовою, що розширить доступ до неї студентів історичних, фінансових та економічних факультетів вітчизняних вузів та донесе до широкого кола наших сучасників відгомін історичного минулого, його політичного, економічного і культурного життя.

Петро Рябенко,

заступник голови Асоціації нумізматів України, колекціонер, дослідник грошового обігу.

Цінне прирощення знань у галузі економічної історії та історичного джерелознавства

Актуальність монографії Ігоря Рукавіцина поза сумнівом, а її вихід друком, цілком ймовірно, викличе значний суспільний та науковий резонанс. Висвітлення історії становлення й діяльності фінансово-кредитних установ на українських землях у складі Російської імперії дасть можливість глибше усвідомити роль і місце цих інституцій в умовах бурхливої модернізації всіх сторін суспільного життя на зламі XIX — XX століть, дослідити механізми формування ринкових відносин.

Наукова вартість праці полягає не лише в репрезентації теми, недостатньо розробленої в сучасній історіографії. Використання багатьох малодоступних для сучасного дослідника джерел, які зберігаються у приватних колекціях (численні предмети фалеристики, боністики, скрипофілії, філателії, сфрагістики, нумізматики тощо), сприяло залученню до наукового обігу нового фактографічного матеріалу, а застосування методу візуалізації історії дало змогу не лише розширити наші уявлення про досліджувані об'єкти, а й подивитися на минуле очима сучасників.

Структура праці цілком логічна й підпорядкована наскрізній меті — представити систему кредитно-фінансових установ за адміністратив-

но-територіальною ознакою. Для реалізації задуму автор використав значний масив історичної літератури та різноманітних джерел (у тому числі й багатьох філокартичних раритетів), що дасть можливість не лише науковцям, а й усім, хто цікавиться цією темою, скористатися даною працею як своєрідним “каталогом зображальних джерел”. Як відомо, існують різні форми і види зображальних джерел, проте усі вони мають розглядатися як продукт своєї епохи. В одних зафіксовані реальні історичні події за допомогою пензля художника-очевидця, фотоапарата або кінокамери. В інших поряд із реальними явищами можуть відобразитися настрої, колорит і темперамент, різноманітні аспекти об'єктивної дійсності, що оточує митця і спонукає його до створення певних образів.

Зображальні джерела як пам'ятки епохи своєрідно характеризують особливості розвитку суспільства, об'разно віддзеркалюючи історичну дійсність. Вивчення їх комплексу потребує наукового підходу, особливих методів дослідження різних за походженням творів мистецтва.

Варто зазначити, що будучи відомим і досвідченим колекціонером, І.А.Рукавіцин зумів залучити й сис-

тематизувати чимало зображальних матеріалів із кількох приватних колекцій. Значна частина цих джерел має музейну цінність і досі не лише перебувала поза науковим обігом, а й залишалася невідомою широкому загалу, що значно збільшує джерелознавчу вартість рецензованої праці.

Наукова значущість дослідження полягає в тому, що в ньому вперше представлено цілісну систему фінансово-кредитних установ на українських територіях Російської імперії кінця XIX — початку XX ст. та її відображення у візуальних джерелах. Завдяки цьому дане видання слід розглядати як цінне прирощення знань у галузі економічної історії та історичного джерелознавства.

Переконаний, що монографія І.А.Рукавіцина “Финансовые и кредитные учреждения Украины конца XIX — начала XX века в открытках, документах и фотографиях” є оригінальним, самостійним науковим дослідженням, яке стане в нагоді не лише науковцям, а й широкому загалу читачів.

Геннадій Борjak,

заступник директора Інституту історії України Національної академії наук України, доктор історичних наук, професор, член-кореспондент НАН України.